Kâsânî, *Bedâ'i'*, II, 2-75; Burhâneddin el-Mergînânî, *el-Hidâye,* İstanbul 1986, I, 96-117; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid,* I, 170, 233, 262-265, 270, 274-281, 289-290; İbn Kudâme, *el-Muġnî* (Herrâs), II, 572, 584, 601, 621, 672, 711; III, 23-24, 29, 47; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* Kahire 1348, III, 29; *Tecrid Tercemesi,* V, 4, 59, 62, 203, 206, 211, 305, 306, 312; Şevkânî, *Neylü'l-evṭâr,* I, 171; IV, 142-148, 150, 154, 166-167; V, 310; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muḥtâr,* II, 3-4, 8; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Mutlu), I, 418; II, 213, 233; Cevâd Ali, *el-Mufaṣṣal,* VII, 480; Ali Abdürresûl, *el-Mebâdi'ü'l-iktiṣâdiyye fi'l-İslâm,* Kahire 1968, s. 261-262; Yûsuf el-Kardâvî, *Fıḳhü'z-zekât,* Beyrut 1393/1973, I-II, tür.yer.; İbrâhim Fuâd Ahmed Ali, *el-Mevâridü'l-mâliyye fi'l-İslâm,* Kahire 1972, tür.yer.; Şevki İsmâil Şehhâte, *et-Taṭbîḳu'l-muʿâṣır li'z-zekât,* Cidde 1977, s. 150-152; Yunus Vehbi Yavuz, *İslâm'da Zekât Müessesesi,* İstanbul 1983; Yûsuf Kāsım, *Ḥulâṣatü aḥkâmi zekâti't-ticâre ve'ṣ-ṣınâʿa fi'l-fıḳhi'l-İslâmî,* Kahire 1986, s. 46-50; Osman Hüseyn Abdullah, *ez-Zekât eḍ-ḍamânü'l-İctimâʿiyyü'l-İslâmî,* Kahire 1409/1989; Ali Ahmed es-Sâlûs, *el-Muʿâmelâtü'l-mâliyyetü'l-muʿâṣıra fî mîzâni'l-fıḳhi'l-İslâmî,* Küveyt 1992, s. 407-419; Gāzî İnâye, *el-İḳtiṣâdü'l-İslâmî: ez-Zekât ve'ḍ-ḍarîbe,* Beyrut 1416/1995; M. Ömer el-Hâcî, *el-Mesîretü't-târîḫiyye li-taṭbîḳi'z-zekât,* Dımaşk 1416/1996; M. Süleyman el-Eşkar v.dğr., *Ebḥâṯ fıḳhiyye fî ḳażâya'z-zekâti'l-muʿâṣıra,* Kudüs 1418/1998, I-II; Hâlid Abdürrezzâk el-Ânî, *Meṣârifü'z-zekât ve temlîkühâ fî ḍav'i'l-Kitâb ve's-Sünne,* Amman 1999; Muhyî M. Müs'ad, *Niẓâmü'z-zekât beyne'n-naṣ ve't-taṭbîḳ,* İskenderiye 2003; Ali Muhyiddin el-Karadâğî, *Buḥûṯ fî fıḳhi ḳażâya'z-zekâti'l-muʿâṣıra,* Beyrut 1430/2006; Emrullah Dumlu, *Ticaret Mallarının Zekatı,* İstanbul 2012; Mehmet Erkal, "Zekat", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi,* İstanbul 1997, IV, 519-574.

MEHMET ERKAL

Diğer Dinlerde. Bütün dinlerde yoksula ve ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesi teşvik edilen bir davranıştır. Bazı dinlerde, ilâhî takdirin gereği ekonomik açıdan zayıf olan kişilere yardım etmek ilâhî adaletin tecellisi için bir araç kabul edilirken diğer bazı dinî geleneklerde bu dünyaya bağlılığı reddeden, mânevî yükselişi hedefleyen bireylere yardım etmek kişilere fazilet kazandıran bir yol olarak görülmüştür. Fakir ve ihtiyaç sahiplerine yardım etme olgusu bütün dinlerde mevcut olmakla birlikte bu hususta ortak bir kavramdan söz etmek mümkün değildir ve her din kendi kavramlar dünyasını oluşturmaktadır. İslâm dininde kişinin diğer insanlara karşı malî sorumlulukları, belli şartları taşıyanların vermesi zorunlu olan zekâtın yanı sıra gönüllülük prensibine dayanan ve imkânları ölçüsünde herkesin yerine getirebileceği sadakayı içine almaktadır. Zekât, bugünkü şekliyle tamamen İslâm'a ait bir kavram ve uygulamadır. Öte yandan farklı biçimde uygulansa da diğer dinlerde temelde sadaka ile benzerlik gösteren kavramlar bulmak mümkündür. Bundan dolayı burada tamamen İslâmî bir kavram olan zekât yerine sadaka kavramı ele alınmıştır.

Fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine yardım etme konusu dinlerin kozmolojisi ve ontolojisiyle yakından ilgilidir. Meselâ kâinatı bir yüce yaratıcının var ettiğine inanan İslâm, Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi dinler, insanların ekonomik açıdan farklı sınıflarda olmasını ilâhî iradenin bir takdiri şeklinde yorumlar. Bu dinler açısından sadaka, yüce yaratıcıya duyulan sadakat ve sevginin bir tezahürü olarak kişinin sahip olduklarının bir kısmını başkalarıyla paylaşması diye anlaşılır. Öte yandan ruhun mükemmellik kazanıncaya kadar farklı bedenlerde tekrar tekrar dünyaya gelişi (tenâsüh) inancının yaygın olduğu Hint kökenli dinlerde dünyaya tekrar gelişten kurtulmak için dünyaya bağlılığın ortadan kaldırılması öğütlenmektedir. Dünyaya bağlılığını azaltan ve manastırlarda yaşayan keşişlere mükemmelliğe ulaşma yolunda yardım ederek fazilet kazanma bu dinlerde sadakanın başlıca motivasyonu olarak görülmektedir.

Yahudilik'te sadaka Tanrı tarafından emredilen önemli bir görev olarak kabul edilmektedir. Yahudi kutsal kitabı Ahd-i Atîk'te bilhassa Tevrat'ta Tanrı yahudilere fakir ve yetimleri, yabancıları kollamalarını öğütlemekte, bilhassa İsrâiloğulları'nın Mısır'da yabancı oldukları hatırlatılarak kendi içlerinde bulunan yoksullara yardım etmeleri istenmektedir (Tesniye, 10/19; 15/11). Yine Tevrat'ta hasattan artakalan ürünlerin fakirlerin ve yabancıların hakkı olduğu belirtilmekte, onların tarla ve bağ sahipleri tarafından toplanmasına izin verilmemektedir (Levililer, 19/9, 23/22; Tesniye, 24/19). Ziraî mahsullerden verilmesi gerekenlerle ilgili Tevrat'ta yer alan hükümlere göre hasattan artakalanların dışında çiftçi kohenler için bir miktar ayırmalıdır (Sayılar, 18/11). "Terumah" adı verilen bu payın miktarı Rabbinik kurallara göre en az altmışta bir, ortalama ellide bir, daha cömertler için ise kırkta birdir (Terumat, 4, 3). Diğer taraftan üretici mahsulün onda birini de Levililer'e vermekle yükümlüdür (Sayılar, 18/24). Çünkü ziraî ürünlerin veya sürülerin terumah verildikten sonra kalan kısmının onda biri Rabb'in olduğu için Levililer'e verilecektir (Levililer, 27/30-32). Muhtaçlara yardım etmekle sadece ilâhî bir emrin yerine getirilmediği, bu emre uyanların aynı zamanda çeşitli faydalar elde edeceği Talmud'da belirtilmektedir. Rabbiler, İsrâiloğulları'nın yaptığı her hayrın onlara barış ve selâmet getireceğini ve sadakanın yahudileri kurtuluşa yaklaştıracağını söylemiştir (Baba Bathra, 10ª).

Ahd-i Atîk'te yer alan "Haksızca kazanılan servetin yararı yoktur, fakat sadaka ölümden kurtarır" ifadesi (Süleyman'ın Meselleri 10/2), Ahd-i Atîk sonrası dönemde sadaka anlayışını belirleyen ana ilkelerden biri olmuştur. Sadakanın kişiyi ölümden dahi kurtardığı Talmud'da çeşitli vesilelerle vurgulanmıştır. Talmud'da (Shabbat, 156ᵇ) ilk dönem yahudi âlimlerinin önemlilerinden olan Rabbi Akiva ile ilgili anlatılan bir olayda astrologlar Rabbi Akiva'ya düğün gününde kızının öleceğini bildirmiş, buna çok üzülen baba, kızının eve gelen bir fakire verdiği yiyecek sayesinde hayatta kaldığını öğrenmiş ve Süleyman'ın Meselleri'ne (10/2) atıfla, "Sadaka ölümden kurtarır" demiştir. Yine Yehuda bölgesinin Romalı valisi Tineius Rufus'un, "Tanrınız fakirleri seviyorsa niçin onları bizzat kollamıyor?" diye sorması üzerine Rabbi Akiva, "Onlara yaptığımız yardımlar sebebiyle cehennem azabından kurtulmamız için" şeklinde cevap vermiştir (Baba Bathra, 10ª).

Yahudilik'te sadaka için kullanılan kelime İbrânîce "tsdk" kökünden türetilmiş olan **tsedaka**dır. Bu kelime, Arapça sadaka kelimesiyle etimolojik ve semantik açıdan benzerlik taşımaktadır. Her iki kelime "doğru olmak" anlamı taşıyan bir kökten (sdk, tsdk) türemiştir. Dolayısıyla her iki kavramda da doğruluk ve karşılıksız verme arasında bir bağ kurulmaktadır. Gele-

Balat Lonca Sinagogu'nun 1912 tarihli sadaka kumbarası (Galata Türk Müsevîleri Müzesi)

neksel Yahudilik bir yandan sadaka vermeyi teşvik ederken bir yandan da yahudilerin sadakaya muhtaç olmamalarını önemle tavsiye etmiştir. Talmud sadakaya muhtaç olmayı, haftanın en kutsal günü olan cumartesi (şabat) gününe ait kuralları ihlâl ederek onu sıradan bir gün gibi görmekten bile daha kabul edilemez bir durum olarak nitelemiştir (Shabbat, 118ª). Ortaçağ'ın en önemli yahudi âlimi Moses Maimonides (İbn Meymûn) usulüne göre verilen sadakanın verene çok sayıda fayda sağladığını belirtmiş ve sadakada sekiz farklı derece olduğunu söylemiştir. Ona göre sadakanın en üst derecesi bir yahudi kardeşini başkalarına bağımlı olmayacak şekilde desteklemek, en alt derecesini de istenmeden vermektir (*The Code of Maimonides,* "Matnot Aniyiim", 10/7-14). Yahudilik'te sadakaya gösterilen önemin bir yansıması olarak sinagoglarda sadaka kutuları yer almakta, günümüzde de devam eden bu uygulamada sinagogda sadaka kutularına atılan para daha sonra ihtiyaç sahiplerine dağıtılmaktadır. Yahudi kutsal kitapları ve yahudi tarihiyle ilgili rivayetler, sadaka vermenin kişiye sadakanın miktarı ile kıyaslanmayacak ölçüde faydalar sağladığını vurgulamakta ve toplumdaki fakirlere yardım etme geleneğini canlı tutmaya çalışmaktadır.

Hıristiyanlığın kutsal kitabında da sadaka ve ihtiyaç sahiplerine yardım teşvik edilmektedir. "Yoksullar her zaman aranızdadır, ama ben her zaman aranızda olmayacağım" diyen Hz. Îsâ (Matta, 26/11) ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesini istemiştir. Hz. Îsâ, "Dağdaki Vaaz" olarak bilinen konuşmasında o dönemde yapılan bazı uygulamaları eleştirip sadaka verme âdâbını şöyle anlatmaktadır: "Birisine sadaka verirken bunu borazan çaldırarak ilân etmeyin. İkiyüzlüler insanların övgüsünü kazanmak için havralarda ve sokaklarda böyle yaparlar. Size doğrusunu söyleyeyim ki onlar ödüllerini almışlardır. Siz sadaka verirken sol eliniz sağ elinizin ne yaptığını bilmesin, öyle ki verdiğiniz sadaka gizli kalsın" (Matta, 6/2-4). Bu ifadelerden o dönemde sadaka verme uygulamasında gösteriş unsurlarının öne çıktığı ve insanların halis niyetten çok gösteriş amaçlı sadaka verdiği anlaşılmaktadır.

Ahd-i Cedîd'de sadaka için Grekçe'de "merhametten kaynaklanan hediye" anlamına gelen **eleemosune** kelimesi kullanılmaktadır. M. Chemnitz bu kelimenin Daniel bölümünde geçen (4/24) İbrânîce "bi-tsedaka" ifadesinin yahudi kutsal kitabının Grekçe tercümesi olan "septuagint"te kullanılan karşılığı olduğuna dikkat çekmektedir (*On Almsgiving,* s. 7). Dolayısıyla Hıristiyanlığın sadaka anlayışını etimolojik açıdan da yahudi kutsal kitabıyla ilişkilendirmek mümkündür. Hıristiyanlığın sadaka anlayışında Yahudilik'ten farklı olarak sevgi unsuruna vurgu yapılmaktadır. Hıristiyan teologlar Ahd-i Cedîd'in öğretisi ışığında sadakayı, "Tanrı'yı samimiyetle sevmek ve bunun bir sonucu olarak komşuya sevgiyle muamele etmek" olarak değerlendirmişlerdir (*New Catholic Encyclopedia,* III, 395). Sadaka kavramını çeşitli yönleriyle ele alan Thomas Aquinas hayır işlerinin başında sevginin ve sevgiden kaynaklanan işlerin geldiğini ifade etmiştir (*Summa Theologiæ,* 2a2æ, Q. 27). Hıristiyanlık açısından sadaka ile sevgi arasında kurulan bu ilişki modern dönemde hıristiyan misyonerlik faaliyetlerinde de etkili olmuştur. Hıristiyanlığın mesajını başkalarına ulaştırmayı "komşuya duyulan sevgi" olarak gören bazı hıristiyanlar, yardımlarını fakirlere ulaştırmak için bir yardım kuruluşu gibi çalışan hıristiyan misyoner kurumlarını tercih etmektedir.

Hint kökenli dinlerde "samsara" (tekrar dünyaya gelme), "karma" (bu hayatta yapılanların gelecek hayatı belirlemesi), "moksa" ve "nirvana" (samsaradan kurtuluş) varlıkla ilgili ana kavramlardır. Bu dinlerin varlık anlayışına göre insanlar, önceki hayatlarında ortaya koydukları fiillerin belirlediği bir hayatı yaşamak üzere tekrar tekrar dünyaya gelirler. Bu anlayışa paralel olarak belli fiillerin icrası, sadaka dahil olmak üzere karma inancına sahip Hint dinlerinde (özellikle Hinduizm ve Budizm'de) bir sonraki hayatı belirleyen ve kurtuluşa yaklaştıran bir unsur olarak görülmüştür. Hindu geleneğinde ve bilhassa Upanişadlar'da fakir ve muhtaçlara yardım etme vurgulanmaktadır. Hindu kast sistemi açısından fakirlik karmanın bir sonucu olarak görülmekle birlikte belli bir klan içindeki fakirlerin kollanması, "din adamlarına ve mâbedlere bağışta bulunma" mânasında sadaka (dâna), kişilerin sevap kazanma vasıtası olarak kabul edilmiştir.

Budizm'in dört temel hakikat öğretisinde, karma anlayışı doğrultusunda dünyadaki acı ve sıkıntıları sona erdirmenin arzu ve isteklerden vazgeçmeye bağlı olduğu ve kurtuluşun ancak dünyaya bağlılığın azaltılmasıyla mümkün olabileceği belirtilir. Bu sebeple Budizm'de, manastırda uzlet halinde dünyaya bağlılık duymadan sürdürülen hayat ideal yaşam tarzı olarak öğütlenmektedir. Manastırda keşiş hayatını tercih edenlerle halk arasındaki ilişkiyi karşılıklı görevler belirlemektedir. Kendini kurtuluş yoluna adamış keşişlerin ihtiyaçlarını karşılamak için sadaka (dâna) öğretisi doğrultusunda sadaka (yiyecek, içecek veya eşya) veren halk bu davranışıyla sevap kazanmaktadır. Sadaka vermek bir iyilik yapmaktan ziyade kabul edenin verene fazilet kazandırması olarak düşünülmektedir. Bu sebeple insanlar sadaka verirken son derece saygılı davranmakta ve sadakayı kabul edene minnettarlık duymaktadır. Dâna öğretisine göre sadaka iki yönlü bir fiil olup verenin niyetinin yanı sıra alanın durumu da önem taşımaktadır. Bundan dolayı sadaka vermek için kutsal yolun yolcusu olan keşişlerin tercih edilmesi önem kazanmaktadır. Sadakaya yüklenen bu fonksiyon uzun tarihsel süreç boyunca Hint kökenli dinlerde manastır hayatının varlığını devam ettirebilmesinde önemli rol oynamıştır. Dâna uygulaması Jain (özellikle Digambara) ibadetinin de önemli bir unsurudur. Ayrıca sosyal amaçlı nakdî sadaka sıradan Jainler için önemli bir sevap olarak değerlendirilmektedir. Sih inancında ise sadaka (dan) kişiyi kötü huylardan koruyucu vasıtalardan biri şeklinde görülmekte, bunun için özellikle varlıklı Sihler gelirlerinin onda birini sadaka olarak vermektedir. Ana akım Sih öğretisinde dilenmek yasak olmakla birlikte diğer Hint dinlerinde olduğu gibi

Budist keşişlerin halktan sadaka toplaması

Sih geleneği içinde de sadaka alarak yaşamını sürdüren küçük bir din adamı grubu (Udasis) bulunmaktadır. Sadaka, fakirlerin kollanması anlamında Zerdüşt (Mecûsîlik) inancında da merkezî öneme sahiptir (ayrıca bk. **DİLENCİLİK; SADAKA**).

BİBLİYOGRAFYA :

Moses Maimonides, *The Code of Maimonides (Mishneh Torah): The Book of Agriculture* (trc. Isaac Klein), New Haven 1979, "Matnot Aniyiim", 10/7-14; Saint Thomas Aquinas, *Summa Theologiæ* (trc. R. J. Batten), Cambridge 2006, XXXIV (2a 2æ, Q.27); H. Lesetre, "Dime", *DB,* II/2, s. 1431-1435; E. B. Findly, *Dana: Giving and Getting in Pali Buddhism,* Motilal / Delhi 2003; M. Chemnitz, *On Almsgiving,* St. Louis 2004, s. 7; M. R. Cohen, *Poverty and Charity in the Jewish Community of Medieval Egypt,* Princeton 2005, s. 5-8; *Handbook of Religion and Social Institutions* (ed. H. R. Ebaugh), New York 2006, s. 69; M. J. O'neal – J. S. Jones, *World Religions: Almanac,* Detroit 2007, I, 104-105; II, 337-338, 426; T. Brekke, "Contradiction and the Merit of Giving in Indian Religions", *Numen,* XLV/3, Leiden 1998, s. 287-320; *Dictionnaire encyclopedique du Judaïsme* (ed. G. Vigoder v.dğr.), Paris 1993, s. 31-34, 213-216, 317-319; T. Gilby, "Charity", *New Catholic Encyclopedia,* New York 2003, III, 395-400; A. J. Avery-Peck, "Charity in Judaism", *The Encyclopaedia of Judaism,* Leiden 2005, I, 335-347; R. Posner, "Charity", *Encyclopaedia Judaica,* 2007, IV, 569.

MAHMUT SALİHOĞLU

ZEKERE
(ذكر)

Hadis edâ sîgalarından biri.

Sözlükte "ezberlemek, unuttuktan sonra hatırlamak, anmak" mânasındaki **zekere** kelimesi terim olarak râvinin bir hadisi hocasından semâ, kıraat ve vicâde gibi tahammül yollarından biriyle aldığını ifade eder; "zekere, zekere fülânün, zekere lî fülânün, zekere lenâ fülânün, zekere lenâ fülânün bi-kırâetî, zekere lenâ fülânün kırâeten aleyhi ve ene esmau, yüzkeru" (anlatıldığına göre) şeklinde çeşitli kullanımları vardır. Zekere terimi ilk dönemlerden itibaren kaynaklarda yer almakla birlikte ifade ettiği mâna asırlara ve kişilere göre değişiklik göstermiş, II (VIII) ve III. (IX.) yüzyıllarda semâ yoluyla değil vicâde yoluyla elde edilen hadislerin rivayetinde kullanılmıştır. Nitekim II. (VIII.) yüzyılın ilk yarısında İbn İshak, III. (IX.) yüzyılın ilk yarısında Ebü'l-Eşheb Ca'fer b. Hayyân el-Utâridî, vicâde yoluyla elde ettikleri bir metnin musannif veya râvinin el yazısıyla olup olmadığı konusunda kesin bir kanaate varamadıkları zaman metni rivayet ederken bu sîgayı kullanmışlardır (Fesevî, II, 633; İbn Receb, I, 376). Bunun yanında II. (VIII.) yüzyılın ikinci yarısında Ebû Muâviye Muhammed b. Hâzim et-Temîmî'nin söz konusu sîgaya kıraat yoluyla aldığı hadislerin rivayetinde yer verdiği belirtilmektedir (Zehebî, IX, 76). İshak b. Râhûye ve Ahmed b. Hanbel'in hocalarından Ebû Kurre Mûsâ b. Târık ez-Zebîdî aynı sîgayı semâ yoluyla aldığı hadislere delâlet etmek üzere zikretmiştir (İbn Hacer el-Askalânî, X, 312). Rif'at Fevzî Abdülmuttalib, İbn Ebû Hâtim'in zekere sîgasını semâ, icâzet vb. metotlarla elde edip kimden işittiğini unuttuğu veya işitip unuttuktan sonra kitabında o şeyhe ait olarak bulduğu rivayetler için kullandığını söyler (Yücel, s. 94).

Müteahhirîn dönemi hadis âlimlerinden Hatîb el-Bağdâdî ve Kādî İyâz, hadis tahammülünde semâa delâlet eden lafızları sıralarken bunlar arasında zekere sîgasına son sırada yer vermişler, böylece söz konusu sîganın yaygın olarak semâ anlamında kullanılmadığına işaret etmişlerdir. Süyûtî de zekerenin hadis müzâkere meclisinde duyulan rivayete delâlet ettiğini söyler (*Tedrîbü'r-râvî,* II, 11). Ahmed Naîm ise zekere sîgasının şeyhin talebeye okuması suretiyle gerçekleşen semâdan ziyade müzâkere meclisinde yapılan okumalar sırasında işitilen rivayetlerin naklinde kullanılan tabirlerden olduğunu belirterek Süyûtî'nin görüşüne katılmıştır (*Tecrid Tercemesi,* Mukaddime, I, 404). Zekere sîgalarından "zekere lenâ fülânün bi-kırâetî, zekere lenâ fülânün kırâeten aleyhi" ve "ene esmau" tabirleri arz metoduyla alınan hadislerin rivayetinde görülmektedir. Ancak arzın oluş şekline göre aralarında fark vardır. İlk edâ lafzını kullanan râvi hadislerini şeyhe kendisi okumuş, ikinci edâ sîgasını kullanan ise hadis meclisinde başkası tarafından şeyhe okunan hadisleri dinlemiş ve rivayet etmiştir. "Yüzkeru" tabiri "yürvâ" (rivayet olunur ki) mânasına olup rivayeti meçhul bir râviye bağlamak suretiyle hadis naklederken yer verilen bir temrîz sîgasıdır. İbnü's-Salâh'a göre zayıf bir hadisi isnadsız rivayet etmek isteyen bir râvi "ravâ, hakâ, zekere gibi kesinlik ifade eden bir sîga değil "ruviye, yühkâ" (anlatılır ki) ve "yüzkeru" gibi rivayetin yeterince güvenilir olmadığını gösteren bir temrîz sîgası kullanmalıdır. Muhaddislerin sahihliği veya zayıflığı bilinmeyen hadislerin rivayetinde de aynı şekilde hareket etmeleri gerekir (*'Ulûmü'l-ḥadîṯ,* s. 25, 94).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "ẕkr" md.; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîḫ* (nşr. Ekrem Ziyâ el-Ömerî), Medine 1410/1990, II, 633; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye* (nşr. Ahmed Ömer Hâşim), Beyrut 1406/1986, s. 295, 325; Kādî İyâz, *el-İlmâ'* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Kahire 1389/1970, s. 69; İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-ḥadîṯ,* s. 25, 94; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ',* IX, 76; İbn Receb, *Şerḥu 'İleli't-Tirmiẕî* (nşr. Nûreddin Itr), Dımaşk 1398/1978, I, 376; İbn Hacer el-Askalânî, *Tehẕîbü't-Tehẕîb,* Beyrut 1404/1984, X, 312; Süyûtî, *Tedrîbü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatîf), Beyrut 1409/1989, II, 11, 62; *Tecrid Tercemesi,* Mukaddime, I, 400-401, 404-405; Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü,* Ankara 1992, s. 425, 429-430; Ahmet Yücel, *Hadîs Istılahlarının Doğuşu ve Gelişimi,* İstanbul 1996, s. 93-94.

MEHMET EFENDİOĞLU

ZEKERİYA, Necati
(1928-1988)

Türk asıllı Yugoslav şairi ve yazarı.

Üsküp'te doğdu, ilk ve orta öğrenimini burada tamamladı; Arap Hoca adlı bir kişiden özel ders aldı. Bir süre öğretmenlik kurslarına devam etti, ardından Üsküp İrfan Okulu'nda öğretmenliğe başladı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya'da kurulan sosyalist yönetimin yayımına izin verdiği *Pioner* adlı Türkçe çocuk dergisinin başına geçti. Üsküp'te çıkan *Sevinç* ve *Tomurcuk* adlı çocuk dergilerini yirmi yıl kadar yönetti. Ardından 1944'ten beri yayımlanmakta olan *Birlik* gazetesinin başyazarı oldu (1969). *Sesler* adlı toplum-sanat dergisinin çıkarılmasında ve Birlik adlı yayın teşkilâtı aracılığıyla Türkçe çocuk kitaplarının neşrinde büyük çaba harcadı. 1973'te bazı politik sebepler yüzünden görevinden alındı. 1975'te Priştine'de yayımlanan *Tan* gazetesine geçti; 1979'da yine burada çıkarılan *Kuş* adlı çocuk dergisini yönetti. 10 Haziran 1988'de tedavi gördüğü Novi Sad'da vefat etti.

Şiir, hikâye, deneme gibi türlerde eser veren, eserleri çeşitli dillere çevrilen Necati Zekeriya, Yugoslavya'da sosyalist yönetimin her toplumun kendi ana dilinde, fakat sistemin beklentileri doğrultusunda yeni bir edebiyat oluşturma gayreti çerçevesinde var edilmeye çalışılan Türk yazarları arasında Türkçe'yi doğru ve güzel kullanan az sayıdaki yazardan biridir. Türkçe'den Sırpça ve Boşnakça'ya Makedon diline çeviriler yapmak suretiyle Türk edebiyatını Yugoslavya'da, bu dillerden Türkçe'ye yaptığı çevirilerle de Yugoslav edebiyatını Türkiye'de tanıtarak iki ülke arasında bir tür kültür elçiliği yapmıştır. 1949'da Üsküp'te yayımlanan *Makedonya Genç Türk Yazarlarının Eserleri* adlı antolojide onun şiirlerine de yer verilmiş,